

Eenzijdig economisch beleid leidt ongelijkheid en polarisatie

Door Floor Milikowski

In Nederland nemen de verschillen tussen kansarme en kansrijke steden, dorpen en regio's toe. Kennis, kapitaal en talent clusteren zich in een aantal grote steden en aantrekkelijke nabijgelegen dorpen, terwijl andere delen van het land worden leeggezogen. Vooral hoogopgeleide, getalenteerde en ambitieuze jongeren trekken naar de steden met de beste carrièreperspectieven, terwijl oudere, lager opgeleide en minder kansrijke mensen achterblijven in steden en dorpen in de periferie van het land.

Deze situatie is deels ontstaan door de opkomst van steden als motoren van de kenniseconomie en de trek naar de stad die hiermee samenhangt. Maar het proces is versterkt door kabinetsbeleid, dat de afgelopen dertig jaar vooral gericht is geweest op het versterken van kansrijke regio's en sectoren en dat weinig aandacht had voor de groeiende problemen in de kansarme delen van het land.

De afgelopen dertig jaar stonden in het teken van het recht van de sterkste. Alle aandacht ging uit naar het versterken van de concurrentiepositie van de economische kernregio's rondom Rotterdam, Amsterdam-Schiphol-Utrecht en sinds enkele jaren ook de regio Eindhoven. Er zijn vele miljarden euro's geïnvesteerd in spoorlijnen, wegen, landingsbanen, havengebieden, woonwijken, stations, kantorenlocaties en andere zaken die het succes van deze regio's mogelijk heeft gemaakt.

Dit gebeurde vanuit de veronderstelling dat de welvaart die op deze plekken en in deze sectoren werd gecreëerd ten goede zou komen aan de gehele Nederlandse bevolking. Het is tragisch om nu te moeten concluderen dat de nationale economie als geheel weliswaar goed boert en dat ons land een aantal internationale topregio's heeft, maar dat veel andere steden zoals Emmen en Delfzijl, Terneuzen en Kerkrade, Bergen op Zoom en Almelo ver zijn afgegleden en weinig perspectief hebben op verbetering.

Ze spelen geen rol van betekenis in de kenniseconomie, liggen ver weg van de belangrijke verbindingen en knooppunten, hebben geen mooie historische binnenstad, geen boetiekwinkels en sterrenrestaurants en ook geen andere bijzonderheden die houvast bieden om het tij te keren. Maar ook in verschillende middelgrote steden in Randstad zoals Spijkenisse, Vlaardingen of Lelystad is het een constant gevecht tegen verval.

Zoals kapitaal zich in de 21^e eeuw steeds meer concentreert bij een select gezelschap rijken, zo concentreren kapitaal, kennis en welvaart zich steeds meer in een select gezelschap steden, dorpen en regio's. Deze zijn sterk verbonden met internationale netwerken, terwijl zowel de praktische als de gevoelsmatige binding met het eigen achterland afneemt. Iedere dag vertrekken er vanaf Schiphol zestig vluchten naar Londen, die passagiers binnen een uur naar de andere kant van de Noordzee brengen. De trein van Amsterdam naar Emmen gaat dertig keer per dag en duurt, inclusief meer dan twee keer overstappen, twee keer zo lang.

Zoals ook het geval is in de Verenigde Staten, Frankrijk of Engeland, is in Nederland een pijnlijke kloof ontstaan tussen de meest kansrijke steden en regio's en de kansarme delen van het land, tussen kansrijke bewoners en kansarme landgenoten, tussen de *have's* en de *have not's*. Terwijl de economie groeit, nemen de verschillen toe en dat is reden voor grote zorgen.

Het is een serieus probleem dat iemand die opgroeit in Heerlen veel harder zijn best moet doen om de maatschappelijke ladder te beklimmen dan iemand die wordt geboren in Amsterdam-Zuid. Het is een probleem dat krimpende gemeenten nauwelijks steun krijgen, terwijl de snelst groeiende gemeenten de volle aandacht krijgen. Het is een probleem dat veel Amsterdammers zich meer verbonden voelen met New York dan met Zwolle en dat het geld dat wordt verdiend aan de Zuidas niet voldoende ten goede komt aan het algemeen belang, maar het grotendeels blijft hangen op de plek waar het wordt verdiend. Het is een probleem dat een laagopgeleide jongere in Emmen net als de vader, de moeder en de opa

werkloos thuis zit, dat de loonkloof groter wordt, dat huizen voor starters en middeninkomens onbetaalbaar zijn, dat huren stijgen maar inkomens niet en dat mensen met een laag opleidingsniveau zeven jaar korter leven dan mensen met een hoog opleidingsniveau.

Het vooruitzicht van krimp, of bevolkingsdaling, is op veel plekken beangstigend. Wanneer je eenmaal in een krimpspiraal bent beland, is het moeilijk om het tij te keren. Krimp leidt tot leegstand en verval, dat leidt weer tot meer vertrekkende bewoners en minder komende bewoners. Bedrijven trekken weg, de werkgelegenheid neemt af en de werkloosheid stijgt. Bovendien zijn het vooral de kansrijke, jonge mensen die vertrekken, terwijl de minder kansrijke, oudere inwoners achterblijven. Hierdoor neemt het aantal uitkeringen toe, net als de gezondheidsproblemen.

Precies het tegenovergestelde gebeurt in groeigemeenten zoals Amsterdam, Utrecht, Eindhoven of de stad Groningen. Jonge mensen verhuizen uit andere delen van het land naar deze steden om te werken of te studeren. Bedrijven vestigen zich in deze steden omdat er veel hoogopgeleide, ambitieuze mensen wonen en omdat hierdoor de werkgelegenheid toeneemt, neemt de trek naar deze steden alleen maar toe. Het blijft niet beperkt tot studenten, kenniswerkers, ondernemers en kunstenaars uit Nederland, maar er komen ook steeds meer buitenlandse studenten en expats, die zich probleemloos voortbewegen tussen Singapore en New York, Eindhoven en Shenzhen. Door de aantrekkingskracht van de meest aantrekkelijke steden en de stijgende woningprijzen worden lage en middeninkomens geleidelijk aan verdreven. Volgens Gert-Jan Hospers, hoogleraar economische geografie aan de Radboud Universiteit, is er sprake van een Mattheus-effect, naar het Bijbelse principe uit Mattheus 13:12: 'Want wie heeft, zal nog meer krijgen, en wel in overvloed, maar wie niets heeft, hem zal zelfs wat hij heeft nog worden ontnomen.'

Zo ontstaan er in Nederland twee verschillende werelden. Een wereld van steden en dorpen die een rol van betekenis spelen in de belangrijke nationale en internationale netwerken tegenover steden en dorpen die buiten die netwerken vallen. De platte polder verandert in een mozaïek van winnaars en verliezers. Woningprijzen brengen deze verschillen feilloos in beeld. Volgens de meest recente cijfers van De Hypotheker is de prijs per vierkante meter in Laren €6830 terwijl die in Kerkrade €1500 is. In Amsterdam is het €5655 en in Emmen €1881. In gewilde plaatsen stijgen de prijzen snel, worden huiseigenaren ieder jaar vanzelf rijker en nemen de gemeentelijke inkomsten uit WOZ-belasting toe, terwijl de prijzen in andere delen van het land dalen of gelijk blijven en de WOZ-inkomsten afnemen.

De toenemende ongelijkheid in Nederland is niet los te zien van de toenemende ongelijkheid die op alle schaalniveaus wereldwijd zichtbaar is. Machtige, welvarende landen beschermen hun eigen welvaart met internationale handelsverdragen, succesvolle steden en regio's profiteren van de braindrain in kansarme delen van het land. Binnen steden nemen de verschillen toe tussen de meest gewilde buurten die het domein worden van goedverdienende wereldburgers en de minst aantrekkelijke buurten waar grote concentraties ontstaan van gezinnen en alleenstaanden met lage inkomens, schulden, gezondheidsproblemen en andere omstandigheden die het leven moeilijk maken.

Het is geen toeval dat de meeste kiezers van protestpartijen wonen in de minst florerende delen van het land en van de stad. Dat is niet alleen in Nederland het geval, maar net zo goed in de Verenigde Staten, waar Donald Trump zijn verkiezing grotendeels te danken heeft aan de stem van bewoners van vervallen industriegebieden die hun geloof in de politieke elite hebben verloren. Ook in Groot-Brittannië waren het vooral inwoners van de meest verloren gebieden die stemden voor een vertrek uit de Europese Unie. Het vertrouwen dat de zittende politieke leiders er alles aan zouden doen om hun een beter toekomstperspectief te bieden waren ze verloren. De Viersterrenbeweging in Italië, Alternatieve für Deutschland, Front National in Frankrijk, ze trekken vooral kiezers uit buurten, steden en dorpen die de boot missen.

Andrés Rodríguez-Pose, hoogleraar economische geografie aan de London School of Economics, schrijft over *The revenge of the places that don't matter*: de wraak van de plekken die er niet toe doen. Om de wraakgevoelens weg te nemen zal er meer aandacht moeten zijn voor de problemen in de mensen en de plaatsen die we in de steek hebben gelaten.